

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Базарника Богдана Ігоровича на тему: «Професіоналізація суддів в контексті сучасного реформування: філософсько-правові аспекти», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права

Формування громадянського суспільства, розбудова правової соціальної держави та впровадження принципу верховенства права суттєво підвищують значення судової гілки влади. Саме тому у нашій державі судова влада уже декілька років, і при тому безуспішно, реформується з метою забезпечення її ефективності та дієвості. Особливим напрямком реформування цієї гілки влади є підвищення рівня професійної підготовки суддів. Багатоаспектність цієї мети надає можливість виокремити різноманітні напрямки професіоналізації суддів, одним і яких є філософсько-правовий. Зазначене підтверджує теоретико-філософську значимість підготовленого Б.І. Базарником дисертаційного дослідження.

Актуальність рецензованої дисертації обумовлюється наступними факторами:

- необхідністю переосмислення ролі та місця професіоналів-юристів та юридичної практики;
- з'ясуванням факторів, що впливають на рівень професіоналізму юристів та ефективність їх діяльності;
- приведенням професіональної діяльності суддів у відповідність до європейських стандартів та принципів міжнародного права;
- необхідністю філософсько-правового осмислення процесів, що відбуваються у судовій системі;
- з'ясуванням перспектив правових реформ та гарантій ефективного правосуддя;
- відсутністю комплексного дослідження механізму трансформації професіоналізації суддів та детермінантів, що їй сприяють.

Визначені дисертантом завдання забезпечили досягнення поставленої мети – здійснити комплексний філософсько-правовий аналіз процесу професіоналізації суддів відповідно до сучасного реформування державно-правової сфери. Основними серед них є з'ясування історіографічної основи дослідження, обґрунтування авторського бачення професіоналізації суддів, з'ясування ролі правової освіти та судової системи для підготовки професіональних суддів, виокремлення особистісних та функціональних детермінантів професіоналізації суддів, обґрунтування шляхів подолання професійної деформації суддів та удосконалення професіоналізації суддів у сучасних умовах.

В результаті застосування системи філософських та спеціально-наукових методів, опрацювання більше 250 джерел нормативного, монографічного та науково-публіцистичного характеру, дисертантом обґрунтовано ідеї та положення, які відображають авторський внесок у досліджувану проблему та характеризують дисертацію Б.І. Базарника як одне із перших комплексних досліджень філософсько-правового механізму формування професіоналізації суддів. Особливого значення мають положення, обґрунтовані вперше щодо авторського обґрунтування понять «професіоналізація суддів» та елементів системи функцій професіоналізації судді, виокремлення особистісних і функціональних детермінантів професіоналізації судді, розуміння феномену готовності, організації процесу добору суддів, причин професійної деформації суддів. Не викликають сумніву і положення, які удосконалено та набули подальшого розвитку.

Дисертаційне дослідження Б.І. Базарника достатньою мірою апробовано на засіданнях кафедри теорії та історії держави і права Хмельницького університету управління і права; 7 статтях, опублікованих у фахових виданнях, включених до наукометричної бази Index Copernicus International та 10 тезах наукових доповідей на наукових конференціях різного рівня. Логічною та послідовною є структура дисертації та її зміст.

Розділ 1 дисертації присвячено теоретико-правовим проблемам професіоналізації суддів. Розпочинається він із аналізу історіографічної бази досліджуваної проблематики, у якій аналізується питання професіоналізації судді, становлення аксіологічного універсуму його особистості. Дисертантом проаналізовано наукові публікації, у яких досліджено реформування системи судоустрою як середовища формування професійних компетентностей суддів, обґрунтовано поняття професіоналізації суддів, окреслено їх особистісні та функціональні детермінанти у контексті реформування судочинства в Україні. Мова іде про монографічні та дисертаційні дослідження Р.О. Куйбуди, В.О. Сердюк, Р.А. Крусяна, М.Б. Кравчук, Ю.Ю. Чуприни, Л.М. Москвич, О.З. Хотинської-Нор. Предметом аналізу стали також роботи представників адміністративного, господарського права, судоустрою, цивільного права. В результаті цього аналізу дисертантом зроблено висновок, що він надав можливість висвітлити сучасний стан судової системи України, в контексті якої відбувається професіоналізація суддівського корпусу та констатувати відсутність наукових робіт, де б розкривалась характеристика професіоналізації суддів у аспекті реформування сучасного судочинства (с. 31 дисертації). Виправданим також є з'ясування теоретико-методологічних засад професіоналізації в аспекті державного управління, державної служби, публічної служби в органах місцевого самоврядування. Це надало можливість зробити висновок про відсутність єдності підходів до з'ясування сутності поняття професіоналізації та наявності синонімів цій дефініції (с. 32). Особливе місце у роботі займає дослідження професійної правосвідомості суддів як аксіологічного змісту їх професіоналізації (с. 34-39).

Цілком правомірно дисертант класифікує існуючі наукові роботи монографічного, дисертаційного та науково-публіцистичного характеру на дві групи. До першої віднесено праці, які торкаються судової системи та

проблем її реформування, до другої – ті, що окреслюють досліджувану проблематику (с. 44-45).

Підрозділ 1.2 створює концептуальні засади розуміння професіоналізації суддів. Дисертантом окреслено актуальність вивчення теоретико-правової природи дефініції професіоналізації як складової компетентності суддів (с. 45).

Узагальнюючи існуючі наукові погляди на категорію «професіоналізм», обґрунтовані у філософській, соціологічній, психологічній та правовій науці, дисертант обґрунтовує необхідність доповнення критеріїв професіоналізму (с. 56), пропонує власне визначення професійної спрямованості судді (с. 57) та виокремлює її рівні (с. 58), обґрунтовує визначення професійної компетентності майбутнього судді (с. 59), його професійної відповідальності, мобільності (с. 61-62). Серед елементів потенційної моделі професіоналізму судді дисертантом виокремлено професійну спрямованість, компетентність, відповідальність, мобільність (с. 62-63).

Розділ 2 визначає шляхи професіоналізації суддів в сучасній системі вітчизняного судочинства. Важливе місце у дослідженні Б.І. Базарника відведено аналізу освіти у підготовці професійних суддів. Аналіз існуючих протиріч процесу підготовки професійних суддів та необхідність розробки цілісної синергетичної моделі такої підготовки у національну систему суддівської освіти зумовило виокремлення певних стадій професійної підготовки. Першою з них є професійна підготовка індивіда, що передбачає освітню підготовку у закладі вищої освіти та психолого-соціальне становлення як суб'єкта певної професійної сфери (с. 75).

Аналізуються складові професійної підготовленості судді (с. 77), визначаються принципи надання освітніх послуг (с. 78-80) та їх методи (с. 80-81). В результаті зроблено висновок, що вітчизняна система юридичної освіти потребує підвищення рівня психолого-педагогічної підготовки суддів (с. 81). Визначено роль національної школи суддів України в процесі

суддівської підготовки (с. 82-86). Досить докладно проаналізовано протиріччя нормативної бази, що регламентує порядок проходження кваліфікаційних іспитів на посаду судді. Запропоновані шляхи її удосконалення (с. 102-103).

Підрозділ 2.2 присвячено характеристиці особистісних і функціональних детермінантів професіоналізації суддів. Дисертантом наголошується на дуалістичному вимірі спеціальної підготовки судді – суспільному та індивідуальному (с. 104). Дисертант робить акцент на таких підструктурах структури особистості судді, як: спрямованість, що пов'язана із правосвідомістю; досвід, що містить знання, уміння, досвід; особливості, що відображається у пізнавальній діяльності, психологічних, емоційних станах, що відображають здібності індивіда та його характер (с. 106).

Дисертантом запропоновано власне бачення комплексу соціально-психологічних здібностей та якостей, які повинні бути сформовані в процесі фахового навчання та професійної діяльності (с. 108). Особливе значення у роботі має аналіз обґрунтованих дисертантом особистісних характеристик судді, які виступають детермінантами ефективної професійної адаптації до умов діяльності (с. 112-114), комунікативної компетентності як засобу реалізації соціально-психологічних функцій (с. 115-118) та психологічного змісту готовності до професійної суддівської діяльності (с. 120-121).

Значна увага у роботі приділена аналізу системи судочинства як середовища формування професійних компетентностей суддів. Дисертантом виокремлено гарантії діяльності суддів (с. 126-127) та механізм їх реалізації (с. 127-128), передумови та гарантії суддівської незалежності (с. 130-131). В результаті зроблено висновок про те, що сучасна система формування суддівського корпусу вимагає компетентно-якісного удосконалення з максимальним урахуванням сучасних ризиків та глобальних викликів (с. 137).

Розділ 3 має практичне спрямування та присвячено обґрунтуванню шляхів удосконалення професіоналізації суддів в аспекті сучасного

реформування вітчизняного судочинства. Розпочинається він із характеристики сучасного стану професійно-психологічної підготовки суддів. Дисертантом проаналізовано програму підготовку кандидатів на посаду судді у Національній школі суддів (с. 138-139) та критично її переосмислює. Одним із негативних проявів такої програми є відсутність професійно-психологічних дисциплін. На основі аналізу наукових ідей щодо завдань та змісту професійно-психологічної підготовки суддів, дисертантом обґрунтовано шляхи її вдосконалення, основними серед яких визначено:

- використання в процесі підготовки суддів психологічних методів;
- поєднання в процесі навчання форм і методів психології, андрагогіки, педагогіки та урахування індивідуальних особливостей особи;
- профілактика деформації, формування навичок саморегуляції;
- формування готовності подолання психологічно напружених ситуацій;
- розвиток безпечної поведінки у конфлікті;
- проведення тренінгових занять;
- розвиток комунікативної компетентності (с. 148-151).

Підрозділ 3.2 присвячено факторам та причинам професійної деформації суддів та шляхів їх подолання, що зумовлене практичними проблемами функціонування судової системи України, теоретичними проблемами морально-правової свідомості судді та рівнем професійного і морального розвитку суддівського корпусу (с. 154).

Визначено співвідношення понять деформації морально-правової свідомості та професійного звикання. Обґрунтовано авторське бачення деформації морально-правової свідомості (с. 155) та виокремлено такі її прояви, як некомпетентність, хабарництво, обвинувальний нахил, формальне ставлення до людей, байдужість, підозрілість, грубість, корисливість, зловживання владою, перевищення повноважень, упередженість, тенденційність, тяганина, корпоративна солідарність,

недбалість, зверхнє ставлення до процесуальних норм, спрощення процедури судового розгляду, компроміс із совістю (с. 155-158). З'ясовано ознаки, причини, деформаційних процесів та фактори, що їх спричиняють (с. 160-161).

Дослідженню організаційно-правових заходів удосконалення професіоналізації суддівського корпусу присвячено підрозділ 3.3 дисертації Б.І. Базарника. Виходячи із визначення категорії «суддівський корпус», запропонованого дисертантом (с. 166), обґрунтовані шляхи його вдосконалення. Серед них визначено очищення суддівського корпусу, удосконалення його статусу, нормативне закріплення правосуб'єктності судді, передбачення відповідальності судді, визначення гарантій незалежності суддів (с. 168-170), вдосконалення нормативно-правової моделі формування суддівського корпусу (с. 173), використання практики ЄСПЛ (с. 175), відновлення довіри до судової влади (с. 176), підвищення етичних вимог до статусу суддів відповідно до міжнародних стандартів (с. 176-177). Обґрунтовано авторське визначення доброчесності судді (с. 182), запровадження інституту народної довіри до суддів (с. 182).

Висновки до розділів та дисертації в цілому відображають у стислому вигляді положення та ідеї дисертаційного дослідження. Публікації дисертанта відповідають тексту дослідження. Автореферат дисертації є аналогічним змісту та основним її положенням.

Підкреслюючи самостійність, актуальність, теоретичну значимість роботи Б.І. Базарника, є потреба сформулювати певні зауваження та побажання щодо спірних положень чи з метою уточнення авторської позиції дисертанта. Вони не мають принципового характеру та можуть бути враховані дисертантом у наступних наукових дослідженнях.

1. З огляду на те, що в самій дисертаційній роботі і у публікаціях автора досліджено проблеми антропології феномену особистості, антропології філософсько-правової традиції, феномену особистості, доброчесності судді та керуючись підготовкою роботи по філософії права,

необхідно було б більше уваги приділити проблемі використання в процесі підготовки дисертаційного дослідження таких філософських підходів, як антропологічний, комунікативний, аксіологічний, феноменологічний та системно-структурний. Адже у роботі вони всі використані, а в авторефераті і вступі до дисертації не згадуються.

2. Дисертант досить вдало аналізує існуючу філософську, психологічну, соціальну літературу в аспекті визначення професіоналізму на категоріальному рівні. На цій основі він робить вдалі висновки щодо рівнів розуміння професіоналізації та її сутності однак, обґрунтоване дисертантом визначення професіоналізму є дещо «розмитим», що потребує уточнення в процесі захисту.

3. Не заперечуючи щодо можливості виокремлення в якості елементів потенційної моделі професіоналізму судді професійних спрямованості, компетентності, відповідальності та мобільності (с. 62-63), на нашу думку, їх необхідно було б доповнити такими елементами, як професійна підготовка та соціалізація діяльності, адже про це зазначає і сам автор на с. 66-67, говорячи про професіоналізацію як складову суспільної сфери та її антропологізацію, активізацію людського чинника в професійній сфері.

4. Цілком виправданою є характеристика комунікативної компетентності суддів, діяльність якого безпосередньо пов'язується із подоланням конфлікту (підрозділ 2.2). Однак, на нашу думку, більше уваги необхідно було б звернути на діяльність судді як суб'єкта вирішення конфлікту та забезпечення правового ненасильницького компромісу.

5. Аналізуючи фактори впливу на професіоналізацію та її механізм, дисертант цілком вірно звертає увагу на об'єктивно-правові, суб'єктивно-правові та спеціальні фактори. Однак, з огляду на комунікативний підхід до аналізу досліджуваної категорії, на нашу думку, більше уваги слід було б приділити психологічним факторам впливу на професіоналізацію судді.

Наявні дискусійні положення в переважній більшості обумовлюються авторським баченням дисертанта. Позиція дисертанта є виваженою,

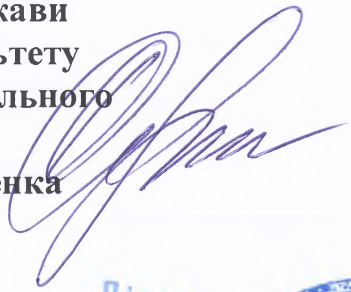

аргументованою, вирізняється зв'язком із законодавством та практикою. Сформульовані висновки, пропозиції та рекомендації є достовірними та аргументованими.

Вважаємо, що дисертаційне дослідження Богдана Ігоровича Базарника є завершеною кваліфікаційною роботою, в якій отримано науково-обґрунтовані результати, що мають істотне значення для філософії права – дослідження філософсько-правових аспектів професіоналізації суддів у контексті сучасного реформування судової системи.

Загальний висновок полягає у твердженні, що дисертаційне дослідження Богдана Ігоровича Базарника на тему: «Професіоналізація суддів в контексті сучасного реформування: філософсько-правові аспекти» є завершеною працею, що характеризується актуальністю, науковою новизною, яка виконана на належному рівні, відповідає вимогам п.п. 9, 11-13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами), а дисертант, Богдан Ігорович Базарник заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права.

Офіційний опонент:
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри
теорії права та держави
юридичного факультету
Київського національного
університету
імені Тараса Шевченка

С.В. Бобровник

ПІЛІС
ВЧЕНИЙ
КАРАУЛ
14.0

